

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ РІВНЕНСЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД “ РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА
СТАНЦІЯ ЮНИХ ТУРИСТІВ ” РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ПОГОДЖЕНО

науково- методичною радою
Рівненського обласного
інституту післядипломної
педагогічної освіти
Протокол № 2 від 22.05. 2020 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказом управління освіти і науки
Рівненської обласної державної
адміністрації
№ 116 від 05.06. 2020 р.

Навчальна програма з позашкільної освіти
туристсько-краєзнавчого напрямку

“ Юні мандрівники ”

1 рік навчання

м. Рівне – 2020

Автор:

Брончук Наталія Олександрівна – заступник директора комунального закладу “ Рівненська обласна станція юних туристів ” Рівненської обласної ради.

Рецензенти:

Мельничук В.В. – завідувач туристсько-краєзнавчим відділом комунального закладу “ Рівненська обласна станція юних туристів ” Рівненської обласної ради.

Григор Л.М. – методист комунального закладу “ Рівненська обласна станція юних туристів ” Рівненської обласної ради.

Пояснювальна записка

Юні мандрівники — це основний рівень пізнання гуртківцями рідного краю, природного розмаїття та історико-культурного надбання України та світу, формування туристсько-спортивних та краєзнавчих знань, умінь і навичок засобами позашкільної освіти. Краєзнавство всебічно розвиває учнів, прищеплює їм уміння дивитися на світ очима дослідника. В процесі краєзнавчих спостережень відбувається активне засвоєння учнями навчального матеріалу і набуття навичок необхідних у житті.

Програма розрахована на роботу з учнями від 6 до 11 років.

Програма передбачає навчання дітей в групах початкового рівня протягом одного року навчання.

Опрацювання навчального матеріалу має три варіанти (144, 216 та 324 годинний) на рік (в навчально-тематичному плані другий і третій варіанти приведені в дужках, якщо вони не співпадають з першим).

Метою програми є формування компетентностей особистості у процесі засвоєння базових знань з туризму і краєзнавства.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

1.Пізнавальна компетентність: уміння спостерігати за навколишнім середовищем, знайомитися з пам'ятками історії і культури, формувати особистісне сприйняття досліджуваного матеріалу.

2.Практична компетентність: уміння орієнтуватися на місцевості за допомогою компасу та карти, проходити маршрути за легендою, встановлювати намет, розпалювати вогнище в різних погодних умовах, готувати страви у похідних умовах на вогнищі, долати елементарні емітовані та природні перешкоди, дотримуватись основних правил техніки безпеки в туристських походах та під час змагань, подорожей, екскурсій.

3.Творча компетентність: участь в екскурсіях, експедиціях, акціях, пошуковій та дослідницькій роботі.

4.Соціальна компетентність: здатність до співробітництва, соціальна активність, культура спілкування, свідоме ставлення до власної безпеки та безпеки оточуючих, збереження та примноження культури, звичаїв, традицій українського народу, повага до людей праці, формування позитивних якостей емоційно-вольової сфери (самостійність, колективізм, працелюбність, ініціативність, відповідальність та інше), доброзичливість, вміння працювати в колективі.

Програма спрямована на формування системного мислення, поглиблення знань, умінь і навичок з окремих навчальних дисциплін та туристсько-краєзнавчої роботи.

Заняття гуртка організуються як теоретичні, так і практичні. Тривалість занять визначається з урахуванням психофізіологічного розвитку та допустимого навантаження і складає в академічних годинах (45 хвилин). Орієнтовне співвідношення теоретичних і практичних годин 1:6. Екскурсії та практичні заняття є обов'язковими та необхідними складовими навчально-

виховного процесу. Вони передбачають створення умов для наближення змісту тем до реального життя.

Розділи навчального плану вивчаються не лише в такій послідовності, в якій вони пропонуються програмою, а чергуються залежно від пори календарного року та конкретних умов роботи гуртка.

При плануванні теоретичних та практичних занять, екскурсій, подорожей та змагань враховуються сезонні зміни погоди. Під час канікул плануються масові заходи: екскурсії, походи, змагання, виставки, тощо.

Для закріплення та реалізації набутих вихованцями знань, умінь та навичок у кінці навчального року проводиться літня туристсько-краєзнавча подорож (поза сіткою навчальних годин).

Програма передбачає варіативність як дидактичних принципів, так і елементів інноваційних методів навчання, спрямованих на формування творчої особистості.

На заняттях гуртка застосовуються різноманітні методи навчання в залежності від віку гуртківців. Серед них: пояснювально-ілюстративні (розповідь, пояснення, бесіда, ілюстрація, дискусія та ін.), репродуктивні (відтворювальні), тренінгові (розвиток знань, набуття вмінь та навичок), дискусійні, проблемно-пошукові (дослідницькі, пошукові) методи навчання. При проведенні практичних занять перевага надається спортивним та рухливим іграм з елементами туризму, краєзнавчим дослідженням за природою, історико-культурними об'єктами та інше.

Застосовуються різноманітні засоби навчання: наочні посібники, картографічний та роздатковий матеріали, технічні засоби навчання.

Поряд з груповими, колективними формами роботи проводяться індивідуальні заняття з гуртківцями відповідно до чинного Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах. Така форма роботи доцільна при підготовці змагань, конкурсів, виставок та інших масових заходів. Створюються умови для диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до творчих здібностей, обдарованості, віку та психофізичних особливостей стану здоров'я дітей.

Перевірка компетентностей вихованців здійснюється під час проведення практичних занять у формі змагань, вікторин, конкурсів та відвідуванні екскурсійних об'єктів.

Керівник гуртка, враховуючи рівень підготовки, вік, інтереси учнів (вихованців, слухачів), стан матеріально-технічної бази навчального закладу, в якому працюють гуртки, в установленому порядку може вносити зміни до розподілу навчального часу на вивчення окремих тем програми.

Розподіл годин за розділами – орієнтовний. Теми подані у порядку зростання складності матеріалу.

У процесі роботи гуртка, з метою ефективного засвоєння систематизованих знань, формування умінь та навичок використовуються засоби навчання відповідно до чинного Типового переліку навчально-наочних посібників і технічних засобів навчання для художньо-естетичних, еколого-натуралістичних, туристсько-краєзнавчих і науково-технічних позашкільних

навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Основний рівень, перший рік навчання
Навчально-тематичний план

Розділ, тема	Кількість годин		
	теоретичних	практичних	усього
Вступ	2		2
Мій рідний край. Його місце на планеті Земля	14 (12 /10)	16 (12 /10)	30 (24 /20)
Адміністративний поділ рідного краю.	14 (8 /4)	6 (2/2)	20 (10 /6)
Пам'ятки історії та культури.	14 (10 /6)	16 (12/12)	30 (22 /18)
Література рідного краю.	14 (8 /4)	6 (2/2)	20 (10 /6)
Рослинний і тваринний світ рідного краю.	14 (10 /4)	16 (8/8)	30 (18 /12)
Основні і допоміжні галузі господарства.	16 (12 /4)	16 (10 /8)	32 (22 /12)
Транспорт і засоби пересування.	8 (4 /2)	30 (18 /10)	38 (22 /12)
Народний календар свят, звичаїв, традицій, обрядів.	26(20 /8)	26 (14/14)	52 (34 /22)
Релігійні вірування українців.	16 (12 /4)	20 (12 /8)	36 (24 /12)
Туристська підготовка.	16 (14 /10)	20 (14 /12)	36 (28 /22)
Всього	152 (112/58)	172 (104/86)	324 (216/144)

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ (2 год.)

Туризм в Україні.

Туризм як вид спорту. Історія розвитку туризму в Україні. Поняття про фізичну культуру, спорт та туризм.

Значок “Мандрівник України”. Розрядні норми та вимоги з туризму. Категорійні та ступеневі походи. Види туризму.

1. Мій рідний край. Його місце на планеті Земля (30/24/20 год.)

Теоретична частина. Організація спостережень за природою. Горизонт. Сторони горизонту. Компас. План та карта. Народні прикмети про погоду. Пори року. Краєвиди рідного краю. Основні форми поверхні: рівнини, височини, гори, низовини.

Практична частина. Експерсія “Перші ознаки осені”. Читання художніх творів про пори року. Краєзнавча вікторина. Замальовка пейзажів рідного краю. Прогулянка “Краса рідної землі”.

2. Адміністративний поділ рідного краю (20/10/6 год.)

Теоретична частина. Адміністративний поділ своєї області. Літописні міста рідного краю. Районні центри.

Практична частина. Робота з картою: визначення меж області на карті України. Віртуальна мандрівка картою України.

3. Пам'ятки історії та культури (30/22/18 год.)

Теоретична частина. Архітектурні скарби рідного краю. Розвиток культури, мистецтва. Пам'ятки писемності.

Практична частина. Пішохідна експерсія по місту. Експерсія в літописні міста Корець, Острог, Дубно.

4. Література рідного краю (20/10/6 год.)

Теоретична частина. Письменники рідного краю. Література про рідний край.

Практична частина. Читання творів письменників рідного краю.

5. Рослинний і тваринний світ рідного краю (30/18/12 год.)

Теоретична частина. Ліс — цінний дар природи. Види лісів рідного краю. Рослинний світ лісів. Тваринний світ лісів. Червона книга України.

Практична частина. Експерсія в краєзнавчий музей. Виготовлення тварин і рослин лісу шляхом ліплення з пластиліну або солоного тіста. Виготовлення гербаріїв та аплікацій.

6. Основні і допоміжні галузі господарства (32/22/12 год.)

Теоретична частина. Землеробство і скотарство. Домашні промисли і ремесла.

Практична частина. Зустріч з народними умільцями. Оволодіння окремим видом ремесла.

7. Транспорт і засоби пересування (38/22/12 год.)

Теоретична частина. Транспорт і засоби пересування. Сезонний транспорт.

Практична частина. Замальовка транспорту. Катання на санках, лижах(взимку). Велопогулянки.

8. Народний календар свят, традицій, звичаїв, обрядів (52/34/22 год.)

Теоретична частина. Зимовий, весняний, літній, осінній цикли свят.

Практична частина. Свято “А вже колядка різдвяна дзвенить у вікно”, “Великодній кошик”, Свято Матері, “А вже Покрова відцвіла”, “Свято Миколая”.

9. Релігійні вірування українців (36/24/12 год.)

Теоретична частина. Християнство. Біблія. Міфи. Сонцепоклонство. Вода у віруваннях українців. Демонологія.

Практична частина. Екскурсія до храму. Читання Біблії. Перегляд мультфільмів за сюжетами міфології.

10. Туристська підготовка (36/28/22 год.)

Теоретична частина. Що таке похід, екскурсія, експедиція? Туристське спорядження. Правила проведення походів, екскурсій, подорожей. Техніка безпеки. Туристський бівак. Харчування в поході.

Практична частина. Складання рюкзака. Постановка намету. Подолання природних перешкод (купини, жердини). Туристська гра: “На старті юні робінзони”.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Вихованці мають знати:

- основні правила безпеки учасників туристських походів та змагань, при подоланні окремих перешкод, організації біваку;
- правила екологічної безпеки, збереження природи при проведенні туристських подорожей та змагань;
- види спортивного туризму та їх особливості;
- основні правила орієнтування на місцевості, порядок роботи з картою і компасом при орієнтуванні на місцевості;
- види вогнищ та їх призначення;
- туристське спорядження для подорожі по рідному краю;
- основні вимоги до гігієни туриста в подорожі;
- правила організації навчального місця;
- основні історичні та природні пам'ятки рідного краю;
- письменників рідного краю та твори про рідний край;
- рослинний і тваринний світ рідного краю, заказники і заповідні території;
- основні і допоміжні галузі господарства;
- календар українських народних свят.

Вихованці мають вміти:

- орієнтуватися на місцевості за допомогою карти та компасу, проходити нескладні маршрути за легендою;
- розробляти маршрути 1-3 -денних туристських походів по рідному краю;
- в'язати основні туристські вузли – прямий, академічний, вісімку, провідник, схоплюючий, удавку тощо;
- встановлювати намет, розпалювати вогнище в різних погодних умовах;
- готувати найпростіші страви в похідних умовах на вогнищі;

- дотримуватися правил санітарії, гігієни і техніки безпеки;
- бережно ставитися до інструментів, обладнання та спорядження;
- оцінювати власні досягнення та досягнення інших гуртківців;
- співпрацювати та розподіляти обов'язки під час колективної роботи.
- складати опис предмета народного побуту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бамебанов І.В. Узлы. - М.: Просвещение, 1998.
2. Бардін К.В. Азбука туризму. - М.: Просвещение, 1981. -205 с
3. Безпека життєдіяльності туристів, екскурсантів, відпочивальників та працівників туризму (аспекти). - Дніпропетровськ : Промінь, 2002.-115 с.
4. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. — К: Палітра, 1998. - 130 с.
5. Вечерський В.В. Загальні відомості про історико-культурні ресурси в туристичних регіонах України //Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 2. - К: ЧП Кармаліта. - 1999. - С. 99-122.
6. Вихристенко Б.І. Сучасний стан і завдання розвитку туристичної галузі України // Туристично-краєзнавчі дослідження. Вип. 1. - К: „КМ-Трейдінг”. - 1998. - Частина перша. - С11-18.
7. Ганопольський В.І. Уроки туризму .-К .: Шкільний світ.-2004.
8. Державний реєстр нерухомих пам'яток України національного значення. - К., 2001.
9. Закон України "Про позашкільну освіту" (із змінами, внесеними згідно із Законами). Відомості Верховної Ради (ВВР), 2000 № 46 ст. 393.
10. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995. // Урядовий кур'єр. -1995.- №171-172.-С. 5-6.
11. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про туризм" від 29.11.2003 р. //www.rada. goy. Ua.
12. Колотуха О.В. Дитячо-юнацький туризм в Україні. – Кіровоград РВЦ Кіровоградського держ. пед. ун-ту, 2001. - 42 с.
13. Костриця М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота. - К: Вища школа, 1995. - 224 с.
14. Любіцева О.О. Географія туризму в Україні // Географія та основи економіки в школі. - 1997. - № 2. - С.3-6
15. Наровлянський О.Д., Наровлянська М.Д., Пустовойт В.О. Шкільний туризм . –К .: Шкільний світ - 2009.
16. Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської молоді (За заг. ред. Штангея Ю.В., - К., ІЗМН, 1996. - 368 с.)
17. Положення про туристські маршрутно-кваліфікаційні комісії навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України, затверджене наказом МОН від 16.05. 2005 № 295 /Інформаційний збірник МОН 2005/.
18. Правила проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.03.2006. - 237 / Інформаційний збірник МОН 2007, № 01, стор. 3 – 24.

19. Програма для туристсько-краєзнавчих гуртків позашкільних закладів (кол. укладачів; за ред. Омельченка Д.Г., – К., ІЗМН, 1996. - 124 с.)

20. Пустовойт В.О., Дехтяр В.Д. Організація та проведення навчально – туристської практики. Навчальний посібник . – К .: КУТЕП- 2008.

21. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: Навчальний посібник. - Одеса: Астропринт, 2001. - 560 с.

22. Тронько П.Т. Краєзнавство та туризм: проблеми взаємодії та співробітництва // Туристично-краєзнавчі дослідження. - К.: „КМ-Трейдинг”. - 1998. -Вип. 1. -С. 5-Ю.